з фактично наявними у навчальному закладі. Якщо є відхилення, то вказати які і з яких причин, якщо немає, то підтвердити відповідність звітних даних.

Замість заповнення наново безлічі таблиць і діаграм, краще увагу перенести в навчальні аудиторії, де студенти виконують комплексні контрольні роботи (завдання) з різних навчальних дисциплін. А також завітати до аудиторій, де йде захист дипломних проектів (робіт).

Тим самим студенти відчують свою співучасть за результати акредитації спеціальності. Зрозуміють свою відповідальність за якість підготовки до контрольних робіт (завдань), в цілому до навчання, бо результати ККР, ККЗ будуть розглядатися Державною акредитаційною комісією і впливати на її рішення про акредитацію та видачу сертифікату про акредитацію (або відмову в акредитації) спеціальності.

Може є сенс залучати до складу експертних комісій роботодавців. Тим більше, що об'єднання роботодавців, наприклад, федерація металургів України і підприємства, які відносяться до цієї галузі, відчувши дефіцит кваліфікованих працівників, почали розробляти професійні стандарти для спеціалістів гірничо-металургійного комплексу. Ці професійні стандарти стануть базою для нових освітніх стандартів. Також назріла потреба створити галузеві ради, які брали би участь у перегляді кваліфікацій, стандартів і їх представників можна було б залучати до акредитації спеціальностей.

Активне обговорення проблем щодо акредитації вищих навчальних закладів і спеціальностей педагогічною спільнотою сприятиме демократизації, спрощенню та прозорості цієї процедури.

О.В. Горпинич

(Національний гірничий університет)

ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ НА ПІДСТАВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Постановка проблеми. Кардинальні зміни у вітчизняній системі вищої професійної освіти зв'язані як з фундаментальними факторами еволюції світового освітнього середовища, так і з поточними процесами соціально-економічного, політичного, демографічного розвитку України. Сучасні світові та європейські тенденції розвитку вищої освіти в контексті Болонського процесу характеризуються такими основними рисами як: широкою диверсифікацією типів та видів вищої освіти; введенням нових структур кваліфікацій з використанням узгоджених дескрипторів; впровадженням компетентнісного підходу до освітнього процесу; зростанням автономії та академічних свобод вищих навчальних закладів поряд з посиленням їх підзвітності; постійною адаптацією освітніх програм до майбутніх потреб суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Досягнення європейського рівня якості є національним пріоритетом, передумовою національної безпеки країни та

дотриманням міжнародних норм і вимог національного законодавства щодо реалізації конституційних прав громадян України на здобуття якісної освіти [1, 2, 3]. Основними способами розв'язання проблем у цій сфері є: розроблення та впровадження державних стандартів нового покоління, національної системи кваліфікацій, інформатизації та комп'ютеризації навчального процесу; оновлення його змісту і методичного забезпечення; забезпечення мобільності випускників навчальних закладів на ринку праці шляхом інтеграції вищих навчальних закладів, наукових установ та підприємств; упровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання відповідно до вимог Болонської декларації.

Сучасний ринок праці все більшою мірою висуває вимоги не до конкретних знань, а до компетенцій працівників. Особливо ця тенденція проявляється в тих областях професійної діяльності, де поточна ділова практика вимагає постійного, буквально щоденного відстеження змін у зовнішнім і внутрішнім середовищі [4, 5]. Результати досліджень вітчизняних учених свідчать, що впровадження інноваційних технологій навчання, насамперед, особистісно-орієнтованого, диференційованого, розвивального, є підґрунтям до впровадження компетентнісного підходу й ефективним чинником поліпшення якості освіти. Вчені і практики одностайні в тому, що знаннєво-просвітительська парадигма освіти вже не ефективна. Моніторинг інноваційних процесів у вищій школі виділяє такі найбільш пріоритетні напрямки їхнього розвитку: розробка й широке впровадження освітніх стандартів вищої професійної освіти нового покоління на основі компетентнісного підходу до освітньо-професійної підготовки фахівців; розробка варіативної складової освітньо-професійної підготовки фахівців.

Цілі публікації полягають в систематизації існуючих підходів до формування варіативної частини підготовки фахівців та обґрунтування механізму розробки варіативної частини стандартів вищої школи в умовах запровадження компетентнісного підходу в навчанні.

Основна частина. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольнять потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей у цьому суспільстві. Саме тому важливим сьогодні є вміння не тільки оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись протягом життя.

В умовах розвитку Болонського процесу головною задачею вищої освіти України є адаптація стандартів освіти до вимог та принципів європейських стандартів. Створення чинної методики розроблення складових системи стандартів вищої освіти є головним завданням сучасного розвитку вищої освіти в Україні, від успішності вирішення якого залежить якість підготовки фахівців. Реалізація даного суспільного замовлення можлива при якісно новому змісті освіти. Актуальним в цьому контексті є розробка складових системи стандартів

вищої освіти, у тому числі і стандартів вищого навчального закладу, які відповідали б сучасним вимогам до якості підготовки фахівців у вищій школі.

В той же час, слід відзначити, що в умовах: реалізації нових задач вищої освіти (наприклад, підготовка компетентнісного, мобільного спеціаліста); переходу на двоступеневий рівень підготовки спеціалістів (бакалавр та магістр); підвищення автономії вищих навчальних закладів в питаннях формування навчальних програм (розширення вибіркової компоненти підготовки ВНЗ до 35-40%), потребує теоретичного обґрунтування, розробки та практичного застосування нової по ідеології, інноваційної методології створення варіативної частини стандартів вищої освіти України, яка базується на компетентнісному підході до формування змісту сучасної вищої освіти.

Розробка стандартів нового покоління на Україні є спробою побудувати інженерну професійну освіту на новій основі: пріоритету потреб інтересів особистості; поглиблення методологічної взаємодії всіх рівнів освіти; творчості у реалізації освітніх програм; розробки й впровадження системи управління якістю підготовки бакалаврів і магістрів; розширення автономності й академічних свобод в диверсифікованості й варіативності змісту й способів реалізації освітніх програм.

Державні стандарти вищої освіти України тяжіють до типу «стандарту результатів». Цим пояснюється ключова роль кваліфікаційно-освітніх характеристик, підвищена увага розроблювачів до проектування видів завдань, предметів, засобів, процедур, умов і продуктів діяльності, виробничих функцій, класів задач діяльності, компетентності випускників, рівнів професійної діяльності, структурно-логічних схем підготовки, засобів діагностики. Однією з першорядних проблем стандартизації вищої освіти, що вимагає свого рішення, є слабка практико-орієнтованість (діяльнісно-компетентнісна орієнтація) стандартів. У числі інших проблем варто виділити те, що зберігається предметоцентричний підхід до проектування й розробки стандартів; слабка можливість діагностики (оцінюваність) соціально-значимих і професійних якостей фахівця.

Розробка стандартів освіти першого й другого покоління в країнах СНД здійснювалася на основі знаннєво-кваліфікаційного підходу до побудови моделі фахівця. Останнім часом намітилася явна тенденція до переходу від кваліфікаційної моделі до компетентнісної. Цей підхід є методологією розробки стандартів освіти третього покоління. У компетентнісній моделі фахівця мета освіти зв'язується як з об'єктами й предметами праці, з виконанням конкретних функцій, так і з міждисциплінарними інтегрованими вимогами до результату освітнього процесу [6, 7].

Варіативна частина стандартів вищої освіти розширяє та поглиблює загальноосвітню підготовку майбутнього фахівця з урахуванням їхніх освітньо-професійних потреб, забезпечення індивідуального розвитку, пізнавальних інтересів і нахилів. Вона дозволяє бакалавру продовжити навчання на наступному рівні освіти, одержати поглиблені знання, навички, вміння та компетенції для успішної професійної діяльності. Варіативні частини освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів,

освітньо-професійних програм підготовки та засобів діагностики якості вищої освіти забезпечують підготовку фахівців за спеціалізаціями спеціальностей з урахуванням особливостей суспільного поділу праці в Україні та мобільності системи освіти щодо задоволення вимог ринку праці.

При складанні варіативної складової навчальних программ, в основному, був використаний метод «авторитетних думок», коли члени тієї або іншої учбово-методичної комісії «на основі розуміння загальних завдань, що стоять перед вищою школою, і їхньої інтерпретації стосовно конкретної спеціальності, досвіду викладацької або наукової діяльності й ряду інших міркувань пропонують деякий зміст освіти». Найчастіше це носить еклектичний характер, зміст окремих дисциплін не є погодженим.

Відсутність об'єктивно обґрунтованих варіативних кваліфікаційних характеристик допускає випадковий відбір змісту навчання, невизначеність оцінки його якості й поверхневу професійну підготовку інформаційно-методичного характеру під гаслом «широкий профіль». Зв'язок кваліфікаційних характеристик з іншими плануючими документами сугубо формальний, а навчальний план, як нормативний документ, що встановлює номенклатуру, обсяг і послідовність викладу варіативних дисциплін, формується експертним методом на основі інтуїції складачів з неминучими промахами.

В даний час спостерігається інтеграція вузівської освіти з промисловими підприємствами, бізнес-структурами. Це пов'язано, в основному з двома причинами. По-перше, крупний і середній бізнес відчув кадровий дефіцит. По-друге, виникла незадоволеність якістю вузівського навчання. Ступінь орієнтованості освітніх програм на ринок праці стає ключовим показником ефективності вищої освіти і якості підготовки. Орієнтованість на ринок праці повинна реалізовуватися через систематизовану взаємодію освіти і роботодавців, формалізуватися у вигляді критеріїв і вимог до випускників з погляду їх поточної практичної придатності до зайнятості. Крім того, вузи покликані адекватно реагувати на передбачені зміни структури ринку праці.

В нормативно-законодавчих документах, що регламентують як сферу вищої освіти, так і сферу праці, необхідно закріпити положення, що визначають обов'язкову участь об'єднань роботодавців в державному прогнозуванні і моніторингу ринку праці, формуванні переліку напрямів і спеціальностей, розробці державних освітніх стандартів і в процедурах контролю якості професійної освіти. Аналіз досвіду взаємодії вищих навчальних закладів та ринку праці в питаннях формування навчальних програм та досвіду розробки варіативної складової безпосередньо ВНЗ дозволив систематизувати та встановити зв’язок між чинниками впливу на формування цієї складової. Чинники формуються в зовнішньому соціально-економічному та внутрішньому освітянському середовищах.

Висновки. Складання варіативної частини не повинне перетворюватися на хаотичний процес. Програми слід складати, виходячи з внутрішньої логіки розвитку системи освіти, на основі маркетингових досліджень тенденцій розвитку ринку праці. Такий підхід виступає надійною основою підвищення

професійної мобільності випускників вузів. Алгоритм проектування варіативної частини полягає в наступному. На першому етапі проектування визначається кінцева мета, яка повинна бути досягнута в ході навчання. Другим етапом проектування вузівського стандарту, після формування цілей, є розробка змістовної частини, що передбачає по суті програму дій по їх досягненню. Запропонована методологія обґрунтування варіативної складової підготовки спеціаліста складається з послідовно виконуємих дій – від визначення мети професійної підготовки та вищої освіти до розробки системи діагностики.

Бібліографічні посилання:

1. Півняк Г. Г. Якість вищої освіти закладається на стадії її проектування / Г. Г. Півняк, П. І. Пілов, В. О. Салов // Матеріали VIII Міжнародної науково-методичної конференції «Вища технічна освіта: проблеми та перспективи розвитку в контексті Болонського процесу». – К. 2007. – С. 122-124.
2. Бужикова Р. Нові пріоритети розвитку сучасної освіти / Р. Бужикова // Вища освіта України. – 2006. - №3. – С. 83-87.
3. Півняк Г. Перспективи розвитку вищої технічної освіти в контексті Євроінтеграції / Г. Півняк // Вища освіта України. – 2006. - №1. – С. 64-67.
4. Лукичев Г. А. Высшее образование и рынок труда: новая парадигма взаимодействия / Г. А. Лукичев // Высшее образование сегодня. – 2005. - №6. – С. 30-33.
5. Титов В. Направления взаимодействия вузов и бизнес-сообщества / В. Титов, Д. Ендовицкий // Высшее образование в России. – 2007. - №7. – С. 10-18.
6. Шадриков В. Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В. Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. – 2004. - №8. – С. 26-31.
7. Чемерис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. - №2. – С. 84-87.

О.В. Горпинич, В.О. Салов

(Національний гірничий університет)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ, АКРЕДИТАЦІЇ ТА РЕЙТИНГУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Ліцензування, акредитація та рейтингування мають свої особливості й відмінності. Загальна мета процедур - намагання забезпечити якість вищої освіти, загальна риса - використання вимог та показників, що визначають потенціал та ефективність діяльності вищих навчальних закладів з надання освітніх послуг. Для ефективного контролю забезпечення якості вищої освіти важлива започаткована в Україні процедура рейтингування вищих навчальних закладів. Але в сучасних умовах сутність ліцензування та акредитації не пов’язані з рейтингуванням. Складові оцінювання (ліцензування, акредитація, рейтингування) діяльності вищих навчальних закладів та їх результати не поєднані в єдину систему.